

Vergelijking van de verkiezingsprogramma's voor TK21 en de kansen voor een progressief buitenlandbeleid

Dennis Gudden, 26 november 2020

In opdracht van Both ENDS

Aanleiding: verkiezingen TK21

Conclusies per thema – Programma's TK20211

1. Economisch model ten einde?

- Alle partijen erkennen dat het neoliberale systeem ons een aantal uitdagingen oplevert, vooral klimaatverandering, sociale ongelijkheid en monopolie van big tech.
- Oplossingsrichtingen lopen uiteen en hebben ook verschillende termen: weerbare economie, sociale economie, democratische economie, progressief kapitalisme.
- Marktdenken wordt echter niet bij het grof vuil gezet: deze tijd vraagt om actievere overheid volgens alle partijen maar markt is nog steeds dominant discourse.
- Sectoren waar marktwerking wel versoepeld/opgeheven moet worden zijn zorg, onderwijs en vitale infrastructuur. Voor aantal partijen komt daar OV, elektriciteit, kinderopvang en/of schuldhelpverlening bij.
- Er is breed draagvlak om de komende jaren te investeren i.p.v. bezuinigen. De definitie van investeren loopt echter flink uiteen: VVD wil dat overheid mee-investeert in innovaties en vitale infra, midden- en linkse partijen willen koppeling aan groene, duurzame agenda, innovatie en reshoring van maakindustrie.
- Buitenlandbeleid kan hierbij helpen, met name EU wordt hierbij als partner benoemd: 'Made in Europe' en 'Protected by Europe' leuke voorbeelden. Voor rechtse partijen gaat het vooral om creëren van gelijk speelveld voor ondernemers.

2. Klimaat & energietransitie

- Focus ligt duidelijk op maatregelen in NL en (in mindere mate) EU-niveau. Mondiale visie valt terug op Klimaatakkoord Parijs en strategisch doel om niet afhankelijk te zijn van dubieuze regimes als Rusland en Saudi-Arabië.
- Op Europees niveau is Green Deal voor aantal partijen aantrekkelijk, zowel als doel als ook financiering. Er is breed draagvlak voor harmoniseren CO2- belasting, stoppen met kolencentrales, sommigen willen reparatieplicht op consumentenproducten en/of een

importheffing op niet-duurzame of niet-duurzaam geproduceerde producten waaronder soja en biomassa.

- Doelstelling voor NL is minimaal 49% CO₂-reductie in 2030. D66, GL, PvdA en PvdD gaan verder naar 55%, 60% of zelfs klimaatneutraal in 2030.
- De weg hier naar toe is zeer uiteenlopend: VVD zet vooral in op economische groei, subsidies en kernenergie, bij de linkse partijen is het pakket omvangrijker en ambitieuzer. Ook de rol van overheid wordt naar links toe steeds sterker.
- PvdD wil apart ministerie voor Klimaat & Biodiversiteit, verschillende partijen willen een burgerpanel dat meedenkt aan energietransitie, effecten en invulling daarvan.
- Wel is er breed draagvlak voor hogere belasting op grote vervuilers, ook bij VVD.

3. Biodiversiteit & natuur

- Thema dat politiek aan belang wint, in verlengde van klimaat. Kan een belangrijke rol gaan spelen in de coalitie onderhandelingen.
- D66, GL en PvdD geven hier meeste aandacht aan: D66 heeft zeer ambitieuze doelstellingen op nieuwe natuur en buffergebieden, GL wil klimaatfonds van 60 mld, PvdD wil 50% van EU-begroting naar dit onderwerp en ook 50% van het Nederlandse corona-steunpakket naar natuur, milieu en klimaat.
- Aan de andere kant staan VVD, CDA en SGP die balans tussen natuur en economie willen en geen concrete doelstellingen voorstellen. Het woord biodiversiteit komt in CDA-programma overigens niet voor...
- Land- en waterrechten komen nauwelijks voor in programma's. SGP wil speciale ambassadeur voor NL watersector die 'onze' kennis exporteert naar andere landen.
- Partij voor de Dieren komt juist met een verbod op kennisexport ter bevordering van de bio-industrie in andere landen.

4. Buitenlandse handel / zaken

- Komt op heel veel manieren en op verschillen plekken voor in de programma's.
- Belangrijkste onderscheid is het doel van buitenlandse handel. Daar waar VVD, CDA en SGP inzetten op gelijk speelveld en gelijke productstandaarden, koppelen D66, GL, SP, PvdA en PvdD daar duurzaamheid, eerlijke handel en mensenrechten aan.
- Brede steun voor uniforme EU-regels over duurzame import, belasting op platformeconomie (big tech), en meer ruimte voor mkb om fondsen aan te vragen en mee te doen aan handelsmissies.

- Handelsverdragen liggen onder een vergrootglas. EU is logisch niveau daarvoor, maar macht van nationale parlementen moet vergroot worden. VVD, CDA en SGP zien vooral kansen voor ondernemers en gelijke productstandaarden, D66, GL, SP en PvdA en PvdD koppelen hier weer mensenrechten, duurzaamheid en eerlijke handel aan.
- Aantal partijen vraagt van bedrijven om transparant te zijn over activiteiten, financiën, maatschappelijke en ecologische impact.
- Rol van handelsfaciliteiten hangt samen met het doel. Voor rechtse partijen gaat het om vooral om economische motieven (plus terugkeer asielzoekers en voorkomen migratie), voor andere partijen gaat het ook om OS-taken. D66 ziet kansen voor Europese ambassades i.p.v. elk land afzonderlijke ambassades.

5. Regulering financieel instrumentarium

- Onderwerp komt beperkt aan de orde, er zitten veel gaten in de matrix.
- Aantal partijen wil meer regulering van de financiële sector door beperking van risico's en aanleg van hogere buffers, juist ook bij fossiele investeringen. Bij een aantal partijen ontbreekt dit onderwerp, oa bij VVD en CDA.
- Deel van de linkse partijen wil banken opknippen in zaken- en consumentenbanken om systeemrisico's te beperken, meer transparantie van banken en meer keuzevrijheid voor consumenten af te dwingen.
- Bindende IMVO-maatregelen zien we terug bij D66, GroenLinks, Partij voor de Dieren en SGP. Voorkeur is om dit op Europees niveau te doen.

6. Landbouw en voedselketens

- Net als op klimaat liggen hier grote verschillen tussen partijen: aan de rechterzijde is meer aandacht voor economische waarde en ruimte voor boeren om te ondernemen. Links wil kringlooplandbouw, met sterke overheidssturing, en dwingend(er) kader.
- VVD hamert op Europese strategische autonomie in voedselbeleid, PvdD ziet heil in meer regionale ketens over de wereld die zelfvoorzienend zijn waardoor onnodig lange handelsketens (met bijbehorende risico's) voorkomen worden.
- CDA en VVD zijn voor export van NL kennis over landbouw, PvdD wil een verbod op export van producten en kennis die samenhangen met bio-industrie.
- GMO wordt weinig benoemd: D66 en VVD zijn voor, PvdD tegen.
- CDA stelt ketencoöperaties voor waarin alle partijen (incl. consument) komen tot eerlijke afspraken over productieomstandigheden, veiligheid, prijs, etc.
- Transport van levende dieren in Europa moet voor D66, GL en PvdD beperkt worden, en ook kan btw op groente en fruit geschrapt worden om gezond voedsel te promoten.

- Programma van Partij voor de Dieren op landbouw is indrukwekkend: op alle niveaus een visie met maatregelen en koppelingen met natuur, handel, OS, migratie, etc.

7. Mensenrechten

- Komt in alle programma's terug als basisrecht voor iedereen in de wereld.
- GL, D66, PvdD willen LHBTIQ-rechten vastleggen in artikel 1 van de grondwet.
- VVD wil meer aandacht voor mensenrechten in het onderwijsprogramma.
- VVD wil een nationaal coördinator antisemitismebestrijding, D66 wil dit voor discriminatie breed.
- D66 wil quotum voor vrouwen in topfuncties, SP wil meer diversiteit in topfuncties.
- Verschillende linkse partijen willen excuses voor het Nederlandse slavernijverleden, 2023 als herinneringsjaar en/of Keti Koti als nationale vrije dag.

8. Ontwikkelingssamenwerking

- Komt in de meeste programma's terug als apart onderwerp.
- VVD wil OS koppelen aan thema's als handel, economie, gelijk speelveld voor bedrijven, veiligheid en het voorkomen van migratiestromen. CDA en D66 zijn genuanceerder, met ook investeringen in water, onderwijs en goed bestuur. GL, D66 en PvdD willen nadrukkelijke koppeling aan duurzaamheid en klimaat.
- CDA wil een Europese Afrika-strategie om ontwikkeling te bevorderen (SDG's), armoede en ziektes te bestrijden (en ook migratiestromen te beperken) . D66 wil Pan-Afrikaanse vrijhandelszone en deze ondersteunen met kennis en expertise.
- VVD wil meer geld voor FMO, oprichting van een NLAID en de OS-taak van VN naar EU brengen 'zodat er politieke eisen aan gekoppeld kunnen worden'.
- VVD, SGP willen bedrijven laten mee-investeren in OS, SGP wil waterschappen betrekken bij een duurzame watersector in ontwikkelingslanden.
- D66, GL en SGP willen versterking van middenveld binnen OS. VVD is juist kritisch op het maatschappelijk middenveld en NGO's, enkele keren wordt geïnsinueerd dat ze een actieve rol spelen in het in stand houden van migratiestromen naar Europa.
- Goed nieuws is dat meeste partijen vasthouden aan minimaal OS-budget van 0,7% BNI.

9. Migratie

- Komt uitgebreid aan orde, soms apart, soms als onderdeel van OS, handel of asiel.
- Brede steun voor opvang in regio als 1 e optie.
- Verder zijn traditionele verschillen tussen links-] en rechts zichtbaar: VVD wil opvang in regio waar wij aan bijdragen in ruil voor OS- en handelsvoordelen. En in NL tijdelijk asiel voor mensen die nodig zijn voor onze arbeidsmarkt. Quotum voor alle landen in Europa voor opvang van mensen 'maar deze mag ook 0 zijn'.
- CDA steunt deze lijn (iets genuanceerder) en ook D66 steunt lijn om landen om EU heen te versterken en migratie in regio op te vangen. Wel zijn beide partijen meer geneigd vluchtelingen op de nemen en te verdelen over Europa.
- Hoe meer naar links, hoe meer steun voor lijn om kwetsbare mensen op te vangen en hoe minder steun voor koppeling van migratie aan OS en handel.
- Rol van EU is hierin belangrijk volgens iedereen: alleen samen kun je investeren in opvang in regio, helpen we de lokale situatie ter plekke, wordt migratie tegengegaan en vluchtelingen over Europa verdeeld. Dat laatste mag afgedwongen worden met straffen zoals verlagen van EU-middelen aan het betreffende land.

10. Institutionele samenwerking

- Alle partijen zien Europa als belangrijke speler op onderwerpen als handel, eerlijke belastingen, gelijk speelveld, migratie, buitenlandbeleid en landbouw.
- Slagvaardigheid en democratische legitimiteit is daarbij aandachtspunt. Diverse partijen willen vetorecht van individuele landen inperken en de macht van nationale parlementen vergroten, o.a. bij handelsverdragen.
- GroenLinks, PvdD zien belangrijke rol van de EU bij klimaat, groen en duurzaamheid. Zij willen dit ook ondersteunen met inzet van middelen.
- Green Deal is een interessant vehikel voor NL om op mee te liften, net als landbouw-subsidies om de Europese landbouw te verduurzamen.
- CDA overweegt om binnen EU kleinere clusters te maken van landen die elkaar vinden op bepaalde onderwerpen. SP wil nieuw EU-verdrag met meer autonomie voor lidstaten en meer inspraak van parlementen en inwoners.
- Organisaties als VN en WTO komen maar beperkt terug in programma's.